En la mort de Jordi-Pere Cerdà

Un autodidacte genial

Pere Verdaguer

Antoni Cayrol ens ha deixat. Feia temps que malaltejava. Ha mort a Perpinyà, al carrer del lloctinent Pruneta, on s'estava al costat de la seva filla Maria. Havia nascut el 1920 a Sallagosa, a la Cerdanya, on es va estar fins al seu matrimoni amb Elena, una professora. Era, doncs, de la generació de Jordi Barre, el cantant recentment desaparegut i amb qui va crear la nova cançó a la Catalunya del Nord. No va fer estudis i ha estat, doncs, un autodidacte, però un autodidacte genial. Durant la segona guerra mundial va entrar a la Resistència contra l'ocupant nazi, fent passar la frontera molta gent. Va adherir aleshores al Partit Comunista com hom entra, deia ell mateix, en religió. Li ha restat sempre fidel, i va ser com a tal un temps alcalde de la seva vila natal, cosa que li va donar matèria per a unes novelles curtes com les que hi ha a *Col·locació de personatges en un jardí tancat*. Va ser temptat per la poesia francesa amb Pierre Seghers i va descobrir la poesia catalana amb obres d'Edmund Brazès. Va començar una col·laboració a la revista *Tramontane*, de Carles Bauby, on signava Un Cerdà, cosa prohibida durant la guerra. Calia signar els escrits, de manera que el director Bauby hi va afegir Pere, i ell Jordi per evitar la confusió amb un prevere; d'aquí el pseudònim Jordi-Pere Cerdà. Va publicar el seu primer recull, *La guatlla i la garsa,* el 1951. Renovava la poesia al país fent-la sortir dels jocs florals de la Ginesta d'Or i de l'exemple, clàssic, de Josep Sebastià Pons. Portava l'aire fresc de les altures i un compromís popular i social. El seu engatjament es va precisar quatre anys després amb el segon recull, *Tota llengua fa foc*. Al mateix temps renovava el teatre amb una obreta escrita per als estudiants de l'Alzina, de Montpeller, *L'Angeleta*, seguida poc després per *La set de la terra*, un drama rural que feia pensar en *Fuenteovejuna*, de Lope de Vega. La seva millor obra dramàtica és, però, *Quatre dones i el sol*, que és un estudi de la condició social de la dona al Capcir al mateix temps que un estudi psicològic profund. Amb *Obra poètica*, publicada a la Barcino, es feia conèixer a l'altra banda del Pirineu. Encara un gènere en el qual excel·lia: la prosa narrativa, la de *Contalles de Cerdanya* i la de *Col·locació de personatges en un jardí tancat*.

De manera que no ens arrisquem gaire dient que si Pons és l'escriptor nord-català de la primera meitat del segle XX, Cerdà és l'escriptor de la segona meitat. Els seus mèrits han estat reconeguts per un gran nombre de premis, coronats tots ells pel Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el 1995.

L'altra faceta de Cerdà, que fins en un text breu com aquest no es pot negligir, és l'acció d'animador cultural a favor de la llengua catalana. Va ser un article seu reprès per Pau Roure que va provocar la creació del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans (G.R.E.C.) el 1960, del qual va ser un dirigent. Amb ell i el doctor Francesc Català vam decidir un dia de muntar l'experiència de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada. Amb ell vam organitzar la primera vinguda de Raimon a Perpinyà. Durant uns anys va dirigir la revista *Sant Joan i barres*, i va ser aleshores que el G.R.E.C. va decidir de publicar l'*Almanac català* del Rosselló.

Bust de Manuel Cusachs

El tic-tac de la meditació

Joan-Lluís Lluís

Mai no hauré gosat preguntar a Jordi-Pere Cerdà si s'havia adonat que parlava seguint el compàs del seu rellotge de paret. Al tic-tac mecànic responia la seva veu aspra, i probablement Cerdà ja no sentia com aquest soroll emplenava els seus silencis. El visitant, és clar, sí que ho sentia, i podia semblar que el rellotge era una prova que feia passar a qui el venia a veure, com si només aquells que també s'acordaven al seu ritme poguessin ser dignes de ser acollits de debò en la seva casa cerdana, a la seva Sallagosa natal. Però no era així, Cerdà obria la seva porta fàcilment i fàcilment responia a les preguntes. Ho feia, però, com si tot parlant mirés un fil, un fil que el portava d'un tema a un altre amb una lògica que bé devia ser evident per ell, però que podia desconcertar el seu interlocutor. A vegades demanava disculpes per aquest vagareig i evocava la seva manca de preparació acadèmica, recordant que era autodidacte.

Quin autodidacte més estrany, carnisser de poble esdevingut poeta, que sabia manejar els conceptes filosòfics i morals amb una destresa que li envejaven molts intel·lectuals diplomats. Des del seu altiplà, o del seu mig exili a Perpinyà, aconseguia convocar la memòria de filòsofs, pensadors, poetes i dramaturgs per intentar copsar el món, i per restituir-li el sentit que pensava haver-li trobat. I contemplava sense amargor aparent com el seu univers més íntim s'havia anat esfumant. Cerdà havia començat a escriure en català per poder ser entès per la gent del seu poble i avui, setanta anys després dels primers textos publicats, sabia que ben pocs quedaven, al seu poble, per entendre aquesta llengua... No semblava capaç, però, de renegar el seu poble, ni de fer-li cap retret, i per això tampoc no semblava capaç de renegar un camí polític proper al Partit Comunista. I si portava dintre seu el dolor de l'abandó de la llengua per part del seu poble, i també el dolor dels crims del comunisme, sabia que tot plegat havia de ser motiu de reflexió, al compàs del seu rellotge.

Ulls a les orelles

Xavier Cortadellas

Era tan oral el català de Jordi-Pere Cerdà que el primer cop que va agafar un llibre en la nostra llengua va haver de llegir-lo en veu alta perquè aquelles lletres eren només paraules que li entraven per les orelles. El seu francès, però, era una cosa teòrica, com deia ell; el seu català, en canvi, de tan pràctic com era –"empíric", em va dir l'únic cop que hi vaig parlar–, no hi havia manera que li passés pels ulls. A mi el que em va costar Déu i ajuda que em passés pels ulls és *Cant alt*, l'única autobiografia literària que conec que m'hauria agradat sentir i no llegir perquè és un monòleg.

Em sembla que Antoni Cayrol era uns dels últims d'aquells catalans de França a qui Jacint Verdaguer va dedicar *Canigó*. Com ell, va descobrir el català literari de gran i, encara que no va deixar de sentir-se mai també francès, com que el català era l'única llengua que es parlava a la Cerdanya on va néixer, igual que Verdaguer cent anys abans, ha anat fent el pas d'una llengua parlada a una llengua escrita. "Graó a graó. " És per això que les seves poesies, les seves rondalles i el seu teatre ens semblen joies. A la Catalunya del Nord, avui no hi ha ningú que pugui fer el que ha fet ell. Joan-Daniel Bezsonoff és qui hi està més a prop. Però Bezsonoff excava i ell depura.

Veu de la terra

Valèria Gaillard

El que més sorprenia quan veies per primer cop Jordi-Pere Cerdà era la seva senzillesa, el seu parlar afable i profund. Era un home de la terra i les seves mans immenses –pràcticament de gegant–, delataven un passat de feina manual dura: havia estat pastor, carnisser... i és que com molts altres autors de la Catalunya del Nord –sense anar més lluny, un amic seu, Pere Figueres, vinyater però també poeta i cantautor– Antoni Cayrol era un escriptor autodidacte que s'inspirava de les situacions més quotidianes per pujar als cims més alts de l'abstracció.

Vaig tenir la sort de compartir un dinar amb ell a casa de la Maria Costa, regidora de cultura catalana, a Perpinyà, poc temps després que li concedissin el Premi Nacional de Literatura, el 1999. Ja era gran, a les seves espatlles carregava el gruix de la seva obra magna, *Passos estrets per terres altes*, però la seva vitalitat es projectava a través dels seus ulls de fura. A cavall entre la seva casa de Perpinyà i el seu paradís de Sallagosa, Cayrol es movia lliure i es feia admirar per ser una mena d'*outsider* de les lletres nord-catalanes: lluny de capelletes, va mantenir una visió crítica amb les ideologies en joc a l'època (fent equilibris entre els catalanistes i els comunistes), un pensament que va desenvolupar en el seu darrer llibre publicat, la segona part de les seves memòries *Finestrals de tardor.*

L'amic Antoine

Jep Gouzy

L'amic ens ha deixat. Abandonat, hauria de dir, més aviat. Entre els amics li dèiem més sovint l'Antoine que Jordi-Pere Cerdà. Els catalans del sud li deien, si el coneixien un poc, l'Antoni. Jordi-Pere Cerdà era l'escriptor conegut, en un cert moment famós. Ens ha abandonat. Trist i estrany fenomen que l'abandó de part d'una persona del teu entorn amb una presència de cada dia, en la realitat, en el pensament, o ara en el record. (...) De què parlaré? D'ell i de mi. Conec l'Antoine –cap hipocresia, era el que dèiem– des de fa més de seixanta anys. Seixanta anys d'una amistat sense núvols massa negres, amb desacords, però era una amistat sòlida. Durant més de deu anys, dos mesos d'estiu a Sallagosa volien dir, per nosaltres dos, retrobar-nos pràcticament cada dia dins la seva cambra damunt la carnissera, jo obrint les meves orelles de jove entre disset i uns vint anys, aprenent d'ell... quasi tot. (...) Ara cal deixar passar el temps perquè l'Antoine Cayrol, en Jordi-Pere Cerdà, trobi la seva veritable plaça que sovint, tant els catalans del sud com els del nord, li hem sinó refusada, almenys regatejada. Una de les primeres places en la nostra cultura, en la nostra societat, en tot l'entorn que ha sigut el nostre quan es trobava aquí, amb nosaltres. Bon viatge, Antoine. **El text sencer de Jep Gouzy, a www.elpuntavui.cat**